

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Докторске академске студије

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1.1. ДАТУМ И ОРГАН КОЈИ ЈЕ ИМЕНОВАО КОМИСИЈУ

Одлуком бр. 1411/1, донетом на седници одржаној дана 25.4.2024. Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду образовало је Комисију за оцену докторске дисертације докторанткиње мср Ане Марије Грбић Станојевић „Поетика прозе Владана Матијевића”, урађену под менторским руковођењем др Михајла Пантића.

1.2. САСТАВ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Зоран Пауновић

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Англистика

Датум избора у звање: 27. март 2006.

Установа на којој је запослен: Филозофски факултет Нови Сад

2. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Михајло Пантић

Звање: редовни професор

Ужа научна област: Српска књижевност: јужнословенска компаратистика

Датум избора у звање: 25. новембар 2009.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет Београд

3. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Горан Коруновић

Звање: ванредни професор

Ужа научна област: Српска књижевност: јужнословенска компаратистика

Датум избора у звање: 22. децембар 2022.

Установа на којој је запослен: Филолошки факултет Београд

4. ЧЛАН КОМИСИЈЕ

Име и презиме: Владан Бајчета

Звање: виши научни сарадник

Ужа научна област: Српска књижевност

Датум избора у звање: 25. мај 2022.

Установа на којој је запослен: Институт за књижевност и уметност Београд

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име (име једног родитеља) презиме:	Ана Марија Гордана Грбић Станојевић
Датум и место рођења:	04.10.1987. Београд
Наслов мастер рада:	Приручник за менторе креативног писања
Датум одбране мастер рада:	29. 09. 2015.
Установа где је одбрањен мастер рад:	Филолошки факултет Универзитета у Београду
Научна област из које је стечено академско звање мастера:	Методика наставе књижевности

III СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

„Вертикала града у *Новобеоградским причама* Михајла Пантића”, у: *Летопис Матице Српске*, год. 193, књ. 500, св. 6, 2017.

„Рефлекси аутентичног искуства у збиркама приповедака *Прилично мртви и Пристаништа* Владана Матијевића”, у: *Зборник Матице Српске за књижевност и језик*, књ. 66, св. 2, 2018.

„Усуд породице”, у: *Хумор је светлост: о књижевном стваралаштву Душана Ковачевића* (зборник), Библиотека града Београда, 2018.

„Неколико речи о избореном идентитету”, у: *Домети: часопис за културу*, год. 46, бр. 176, 2019.

IV НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

„Поетика прозе Владана Матијевића”

V ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Предмет рада је поетика прозе Владана Матијевића, анализа његових приповедних поступака у романима и збиркама прича, с посебним нагласком на природи јунака. На Матијевићево приповедање пре 2000. године, када су написани романи *Ван контроле* и *Р. Ц.*

Неминовно, обратило је пажњу тек неколико књижевних критичара који су у ауторовом књигама уочили поетичке карактеристике које се с једне стране ослањају на модернистичку традицију, а са друге делимично превазилазе оквире постмодернистичке прозне праксе с краја прошлог века. Проза Владана Матијевића постала је предмет интензивнијег тумачења критичара тек након запаженог успеха књиге приповедака *Прилично мртви* за коју је аутор добио Андрићеву награду 2000. године. Интересовање стручне јавности за његову прозу додатно расте после 2004. када је поменути аутор постао лауреат Нинове награде за роман *Писац издалека* и са спорадичним интензитетом наставља се до непосредне савремености, како на скуповима о Матијевићевом делу, тако и поводом добијања нових награда.

Досадашња тумачења Матијевићевог стваралаштва настала пре и након 2004. представљају добру полазну основу за помније, академско истраживање и преиспитивање кључних својстава стваралаштва тог аутора. Ово нарочито стога што су критичка читања Матијевићевих романа и приповедака, уз неколико изузетака, махом парцијалне природе, најчешће у форми приказа, објављиваних у књижевним часописима и зборницима, па се сасвим природно указала потреба за обухватнијим, исцрпнијим приступом пишчевој приповедној поетици, што је и основни предмет и циљ докторске дисертације мрр Ане Марије Грбић Станојевић.

VI ОСНОВНЕ ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Матијевићев однос према модернистичком и постмодернистичком начину писања променљив је и комплексан, а таква је и његова приповедна поетика.

2. Матијевићева проза се може читати као хибрид постмодернистичке и жанровске књижевности.

3. Матијевићево прозно стваралаштво није довољно прецизно одређено у корпусу савремене српске књижевности, што је један од мотивационих покретача рада на дисертацији.

4. Матијевићеве приповетке се у значајној мери разликују од његових романа, како због природе саме форме, тако и због начина њихове реализације.

5. Приповедне ситуације у прози Владана Матијевића просторно и временски су конкретизоване (Београд, Чачак, периферија, скорија прошлост и савременост), али уједно и релативизоване, ауторовом склоношћу према издашној употреби ироније и гротеске („пароксистични хронотоп”).

6. Матијевићеву прозу и даље, током настанка рада мрр Ане Марије Грбић Станојевић, одликује непрестана, динамична трансформативност у којој се поетичке константе увек изнова преиспитују, надограђују и мењају.

VII КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мрр Ана Марије Грбић Станојевић „Поетика прозе Владана Матијевића” има 168 страна. Садржај дисертације организован је у осамнаест поглавља и тридесет и шест потпоглавља, следећим редом: Општи подаци о књижевном стваралаштву Владана Матијевића (10–13), Преглед опуса Владана Матијевића (14–34), Основне карактеристике прозног опуса Владана Матијевића (35–40), Роман *Пакрац* (41–49), Постмодерност прозе Владана Матијевића (50–59), Жанровске карактеристике прозе Владана Матијевића (60–79), Рефлекси аутентичног искуства (80–105), Етички атрибути надфиктивног и фиктивног света (106–109), Нетипични јунаци прозе Владана Матијевића (110–113), Јунакиње прозе Владана Матијевића (114–121), Од лудила до порока – психолошки атрибути јунака прозе Владана Матијевића (122–132), Смех и гротеска у приповедању Владана Матијевића (133–147), Отаџбина у прози Владана Матијевића (148–156), Закључак (157–158), Литература (159–167) и Биографија ауторке (168).

VIII ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

У докторској дисертацији „Поетика прозе Владана Матијевића” мср Ана Марије Грбић Станојевић најпре даје, хронолошким редом, сажети преглед пишчевих дела, описујући њихове жанровске карактеристике, приповедне поступке и природу јунака, укратко, основне поетичке елементе који карактеришу прозу Владана Матијевића, за коју се закључује да својом инвентивношћу и иновативношћу представља видан и вредан допринос савременој српској књижевности. Потом се прелази на опис и тумачење самог приповедног стила, који укључује посебну употребу језика, ексцентричан начин грађења ликова, жанровску абераативност, хумор, иронију и гротеску, те склоност духовитој зачудности која повремено поприма својства књижевне фантастике, али никада не губи контакт са препознатљивом реалношћу. У том смислу објашњив је и осврт на поједина проблемска питања и обележја која проширују полазну (поетичку) основу тумачења Матијевићеве прозе. То се пре свега односи на статус, место и природу жанровске књижевности у постмодернистичким поетикама које укидају границе између „високе” и жанровске књижевности, тачније речено, узајамно их комбинују, преиспитију и интегришу, те је стога посебно поглавље посвећено управо том аспекту/својству Матијевићевог прозног опуса. Наиме, Матијевићева проза асимилиује и елементе модернистичког и постмодернистичког начина приповедања, као и класичне жанровске образце фантастике, хорора и „порнографског” романа, формирајући тако запажен, ауторски препознатљив вид приповедања.

Примарни резултати истраживања мср Ане Марије Грбић Станојевић односе се на расветљавање приповедачких поступака Владана Матијевића и позиционирање његове прозе у корпусу савремене српске књижевности с краја двадесетог и првих деценија двадесетог века, из чега следе закључци да је реч о писцу прелаза из високог модернизма у постмодернизам, а у екстрему и постпостмодернизам. Сложености пишчеве поетике доприноси и употреба, односно реинтерпретација и ревалидација жанровских образаца, као и природа ликова, боље би било рећи гротескних фигура који, како закључује мср Ана Марија Грбић Станојевић, нису миметички схваћени носиоци друштвених обележја савременог човека, већ аутентични „јунаци” који постоје једино у стварности приповедног текста, с тим да та стварност није резултат ескапистичког чина, него тежње да се косим погледом сагледа невесела природа стварног света.

У оквиру прозног стваралаштва Владана Матијевића јасно се диференцирају два стваралачка периода: рани период из двадесетог века и период текућих година новог столећа. Док романе настале у првом стваралачком периоду на формалном и тематском плану обележавају карактеристике модернистичког и постмодернистичког начина приповедања, други период, укључујући и најпознатије Матијевићево дело, роман *Писац издалека*, постаје још комплекснији. Иронија и гротеска и даље су основна својства и доминантне перспективе пишчевог приповедања, али су сада испољена у промењеном контексту, у распону од жанровске књижевности до реафирмације модернистичког хуманистичког принципа. Мср Ана Марија Грбић Станојевић то показује на примерима романа *Слобода говора* и *Пакрац*. Иако је фантастика у мањој или већој мери својство многих Матијевићевих приповедака, напосе и романа (понајвише у *Р.Ц. Неминовно* и у *Сусрету под необичним околностима*, понајмање у *Слободи говора* и *Пакрацу*), жанровске матрице (а жанр је ту схваћен у ужем смислу) развијају се постепено. *Сусрет под необичним околностима* први је роман у којем је активиран жанр схваћен у ужем смислу (конкретно хорор; сусрет са демонским Другим), али се, уопште узев, може приметити да су у Матијевићевој прози са једне стране заступљени рефлекси више видова жанровске књижевности (хорор, порнографија, детективски роман), а са друге сазнајне

перспективе и становишта која одликују „високу” књижевност (апсурд, иронија, гротеска, алегорија итд.)

Вишечланост елемента различитог порекла и природе који су претходно побројани, и анализирани у дисертацији мср Ане Марије Грбић Станојевић, указују на комплексност поетике прозе Владана Матијевића. Скуп тих елемената, обједињених ауторском маштовитошћу и игривошћу, указује на респектабилну вредност тумаченог опуса. Иако је махом посвећен обликовању ишчашених приповедних светова у којем углавном постоје и делују ликови са друштвене маргине, сви издашно онеобичени иронијским ретушом, Владан Матијевић је, што само на први поглед делује парадоксално, писац високе естетизације и стилизације, о чему, осим романа, сведоче и његове две збирке приповедака (*Прилично мртви*, *Пристаништа*). Иако су изданак једног ауторског гласа и њему припадајућег стила, приповетке и романи Владана Матијевића, посматрани из угла непосредне реализације, разликују се на многим плановима, независно од тога у ком стваралачком периоду су настајали. Фантастику, хумор и гротеску често смењује брутално реалистичко и узрочно-последично приповедање, а децентриране ликове озбиљност судбина трагичких јунака. Чак и када роман и приповетка тематизују исти догађај (на пример: у роману *Писац издалека* и у приповеци „Српска прича” реч је о бомбардовању Србије 1999. године), од случаја до случаја мења се начин приповедања. Док роман *Писац издалека* обилује иронијом, приповетка „Српска прича” снажно је урођена у реалитет садашњости и у њој иронија изостаје. Реалистичности приповедања доприноси и јасно обликован, локализован хронотоп који је, међутим, често представљен на померен, изглобљен начин, свеједно да ли је реч о месту збивања, о ближој или даљој прошлости или, пак, о текућој савремености. Иронијско-гротескни коментар прошлости и савремености чест је у Матијевићевим романима и приповеткама: роман *Ван контроле* говори о ратовима деведесетих година двадесетог века, роман *Р. Ц. Неминовно* о послератном периоду и санкцијама, роман *Писац издалека* о бомбардовању Србије, роман *Крчмити ситну душу* о добу транзиције, роман *Слобода говора* о последицама транзиције и ратова деведесетих, а роман *Пакрац* о последицама ратова деведесетих и актуелној власти у Србији. У приповеткама се такође актуелизују сличне, углавном ратне и послератне теме, односно описује се како друштво у неповољним околностима погубно утиче на живот и судбину појединца.

Иако се одређени приповедни поступци и теме могу пратити од првог до најскоријих прозних дела Владана Матијевића, трансформације ауторове поетике видне су при анализи сваког новог романа или збирке приповедака. „Жив” и „разигран” ауторов однос према сопственој приповедачкој поетици подразумева радикално одбацивање или релативизацију неких пређашњих градивних образаца, као и увођење нових наративних својстава која до тада нису била примењивана. У аналитичком читању и тумачењу романа и приповедака Владана Матијевића мср Ана Марија Грбић Станојевић отвара простор могућим линијама даљих истраживања. Будући да је Владан Матијевић аутор неспорне стваралачке имагинативности, разложно је претпоставити да ће и његови следећи романи и збирке приповедака на различите начине потврдити и додатно осветлити закључке до којих се у датој анализи дошло. Стваралаштво Владана Матијевића, својом особеношћу, трансформативном природом и аутентичношћу, како следи из реченог, завређује још различитих тумачења. У дисертацији „Поетика прозе Владана Матијевића” мср Ана Марија Грбић Станојевић у прихватљивој мери и на прихватљив аналитички начин аргументовала је став да прозни опус тог аутора заузима видно, релевантно место у данашњој српској књижевности. Томе треба додати да су нова, друкчије постављена истраживања и очекивана и пожељна јер је Владан Матијевић током израде саме дисертације објавио два нова романа, од којих је роман *Пакрац* коментарисан у нужној мери. Будућа тумачења моћи ће, узимајући у обзир, онолико колико је то функционално, и резултате рада мср Ане Марије Грбић Станојевић, да обухвате Матијевићево стваралаштво на још исцрпнији и целовитији начин, али и да га посматрају са одређене књижевноисторијске дистанце, што ће, надати се, донети нове увиде, анализе и оцене, те тако употпунити поетичку мапу српског приповедања новијих времена.

IX ПРОВЕРА ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду* и налаза у извештају из програма *iThenticate*, којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације „Поетика прозе Владана Матијевића” ауторке мср Ане Марије Грбић Станојевић, констатовано је да утврђено подударање текста износи 1%.

Овај степен подударности последица је понављања личних имена, тзв. општих места и података, што је у складу са Чланом 9. Правилника.

На основу изнетог, а у складу са ставом 2 Члана 8. *Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду*, извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

X ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

Комисија за оцену докторске дисертације констатује да је дисертација „Поетика прозе Владана Матијевића” кандидата мср Ана Марије Грбић Станојевић оригинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Комисија стога предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати с позитивном оценом Извештај о оцени докторске дисертације под насловом „Поетика прозе Владана Матијевића“, коју је урадила кандидаткиња мср Ана Марија Грбић Станојевић под менторством др Михајла Пантића и да је, у складу са прописима, упуту Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на разматрање.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ:

1. _____
др Зоран Пауновић
председник Комисије
2. _____
др Михајло Пантић
члан Комисије
3. _____
др Горан Кореуновић
члан Комисије
4. _____
др Владан Бајчета
члан Комисије